

bosættere i de besatte områder fredsprocessen, og den ansvarlige israelske premierminister, Rabin, blev myrdet af en jødisk ekstremist i 1995.

Sekulariseringen – og den islamiske reaktion

Vesten i Mellemøsten

Lige fra omkring 1800 var den muslimske verden i stigende grad blevet præget af Vesten. Vestlige værdier havde i 1900-tallet trængt den traditionelle islam tilbage, og der var sket en omfattende sekularisering i de muslimske samfund. Uddannelses- og forvaltningssystemer var blevet opbygget efter vestlige modeller, og den vestlige kapitalisme havde inddraget de muslimske landes økonomier i den internationale økonomi. De religiøse læreres autoritet var blevet svækket, og byernes mellem- og overklasse var i deres kultur blevet stadig mere vestligt prægede – de klædte sig som vesterlændinge, uddannede sig som vesterlændinge, hørte vestlig musik og så vestlige film osv. Modernisering, vestliggørelse og sekularisering var gået hånd i hånd.

Tyrkiets eksempel

Det mest markante eksempel på modernisering og vestliggørelse var udviklingen i Tyrkiet 1922-23, hvor religion og stat blev adskilt og republikken indført. Det skete under ledelse af den første præsident, Kemal Atatürk ("tyrkernes far"), der gennemførte en radikal tvangseuropæisering af samfundet. Sultanen, der i sin egenskab af kalif havde været religiøst overhoved for alle muslimer, blev afsat. Det arabiske alfabet (koranens alfabet) blev erstattet af det latinske alfabet og den vestlige kalender indført. Kvinder blev ligestillet med mænd og flerkoneri forbudt. Hele lovgivningssystemet, retsvæsenet og uddannelsessystemet blev omdannet efter europæisk mønster. For Kemal Atatürk og hans tilhængere var det vejen til at genrejse Tyrkiet. For mange troende muslimer var det et utilgiveligt forræderi mod Islam og idéen om det store muslimske fællesskab, som kaldes "umma".

Kemal Atatürk blev efter Anden Verdenskrig en inspirationskilde for flere statsledere, der stræbte efter at modernisere deres samfund. Vigtigst var shahen af Iran, der gennemførte omfattende reformer uden at gå så vidt som Kemal Atatürk, og også den afghanske konge forsøgte at bringe sit meget fattige land ind i det 20. århundrede, bl.a. med en demokratisk forfatningsreform.

De nationalistiske, panarabiske regimer i Irak, Syrien og Ægypten var også sekulært indstillede og præget af vestlige idéer – nationalisme, socialisme – og var på vej mod et skabe et samfund, der var mindre styret af Islam og sharia-lovgivning.

I Vesten betragtedes det som en naturlig og uafvendelig moderniseringsproces, men vesterlændingene var tilbøjelige til at overse, at modernisering og sekularisering i høj grad var en udvikling i de højere sociale, vestligt uddannede lag, som den brede befolkning stod meget fremmed overfor.

Kemal Atatürk gennemførte 1922-23 en tvangseuropæisering af det tyrkiske samfund. Selv var han den nye tyrkiske republiks første præsident fra 1923 til sin død i 1938.

4. Den radikale ægyptiske islamist Sayyid Qutb (1906-1966), i 1960'erne

Da zionisterne og de kristne nationer besluttede at ødelægge kalifatet (1922) og eliminere den sidste rest af islamisk autoritet, skabte de en 'helt' i Tyrkiet, og man sang hans pris (Kemal Atatürk) (...) en 'helt' der var i stand til at afskaffe kalifatet, fjerne det arabiske sprog, at skille Tyrkiet fra den muslimske verden og erklære det en sekulariseret stat tomt for religion.

Youssef M. Choueiri: Islamic Fundamentalism. Pinter, 1990. s. 107.

Det muslimske broderskab

I 1928 grundlagdes i Ægypten en organisation, 'Det Muslimske Broderskab'. Dette broderskab blev efter afslutningen på Anden Verdenskrig centrum for en renæssance i radikal islamisk tænkning. Denne tænkning gjorde front mod Vesten og sekulariseringen og mod såvel kapitalismen som kommunismen. Den vendte sig selvfølgelig også stærkt mod den jødiske zionisme og var modstander af den muslimske verdens opsplitning i forskellige nationer. Idealet var ét stort muslimsk samfund, styret efter islamisk lov, efter koranen og beretningerne om profetens liv. For at dette kunne nås, måtte man rense de muslimske lande for frafaldne, korrupte ledere. Og frafaldne var alle, der accepterede ikke-islamiske

kulturelementer. Også den demokratiske styreform forkastedes, fordi den betød, at mennesket tiltog sig noget af Guds autoritet.

5. Abul 'Ala al-Mawdudi, pakistansk islamisk tænker, 1979

Det tilkommer ikke os at bestemme målet eller hensigten med vores tilværelse eller bestemme grænserne for vores verdslige myndighed. Den ret har kun Gud. Dette princip om Guds enhed modsiger fuldstændig forestillingen om menneskers juridiske og politiske suverænitet, individuelt eller kollektivt. Ingen kan gøre krav på suverænitet, det være sig et enkelt menneske, en familie, en klasse, eller en gruppe af mennesker, ja ikke engang den samlede menneskehed som sådan. Gud alene er suverænen, og hans bud er Islams lov.

Youssef M. Choueiri: Islamic Fundamentalism. Pinter, 1990. s. 111.

Irans revolution

Præsteskabets magtovertagelse

I 1970'erne var USA's vigtigste samarbejdspartnere i Mellemøsten de olierige lande Saudi-Arabien og Iran. Begge disse stater var reelt enevældige monarkier, men mens den saudiarabiske kongefamilie var ortodoks sunni-muslimsk og holdt vestlig kulturindflydelse ude af landet, var den iranske shah Reza Pahlavi fast besluttet på at modernisere og vestliggøre sit land. De enorme olieindtægter blev brugt på store industrialiseringsprojekter og på militær oprustning, og det traditionelt indflydelsesrige præsteskab blev fejlet til side. De iranske byer, især hovedstaden Teheran, fik i stigende grad et vestligt præg.

Shahens diktatoriske styreform og ringe respekt for præsteskabet skabte ham mange fjender, lige fra kommunister over almindelige demokrater til konservative muslimer. I 1977 voksede denne opposition til et egentligt oprør, og i 1979 måtte shahen opgive magten. Det viste sig, at præsteskabet under ledelse af ayatollah Khomeini var den stærkeste politiske kraft.

Dette præsteskab tilhørte – som næsten alle iranere – det mindretal inden for islam, der kaldes shiaer, egentlig 'partiet' eller 'Alis parti'. Shiaerne anerkender ikke den række af kaliffer, der efter Muhammeds død i 632 udvalgte som de troendes leder. De mente, at lederen – 'imamen' – skulle tilhøre Muhammeds slægt, eller nærmere bestemt hans fætter og svigersøn Ali og hans efterslægt. Shiaerne opererer med en række på tolv imamer. På grund af sunniernes forfølgelse gik den sidste og tolvte i skjul i 800-tallet, og han lever ifølge shiaerne stadig skjult. Når han træder frem, vil det indlede processen mod dommedag.

Til stor forundring for verden erklærede det iranske præsteskab Gud, Allah, for den øverste suveræn over den nye islamiske republik, og forkyndte, at den øverste ayatollah

Den iranske revolution i 1979 førte til at shahen måtte flygte, hvorefter præsteskabet under ledelse af ayatollah Khomeini kunne overtage magten. Politisk plakat med følgende tekst: 'Når djævelen flygter, ankommer engelen'.

forvaltede magten på hans vegne, så længe den tolvte imam var skjult. Det var et teokrati af en form, som ikke var set tilsvarende i nyere tid.

Efter revolutionens opbyggedes et politisk system med et valgt parlament, en præsident og en regering. Men disse institutioner var under præsteskabets kontrol. Et 'Vogternes Råd' var, sammen med ayatollah Khomeini, de egentlige magthavere.

6. Irans grundlov 1979

Den Islamiske Republik er en ordning, som har sin grund i følgende trossætninger:

1. Den ene Gud ("Der findes ingen gud foruden Gud", koranen 3: 18/16) og henføringen af suveræniteten og den kanoniske lovgivning til Ham og nødvendigheden af at underkaste sig Hans vilje.
2. Den guddommelige åbenbaring og dens fundamentale rolle i udlæggelsen af lovene.

(...)

Under fraværet af Hans Højhed Tidsalderens Herre (Må Gud den Højeste påskønne hans tilsynekomst) betror Den Islamiske Republik tilsynet med styret og ledelsen af fællesskabet til en retfærdig og gudfrygtig retslærd, der er bevidst om tiden, handlekraftig og indsigtfuld, og hvis ledelse en majoritet af befolkningen har anerkendt og accepteret.

Carl-Johan Bryld og Harry Haue: Kilder til den Nye Verden. Systime, 1997, s. 127.

Revolutionens konsekvenser

For denne islamiske republik var Vesten og vestlige værdier Satans værk, og den vestlige indflydelse i Mellemøsten var udtryk for, at selve Islam var i fare. På alle mulige måder gjorde præsteskabet op med vestlig kultur og vestlig indflydelse i Iran: Påklædning, musik, bøger, undervisningssystem osv. En lang række af shahens tilhængere blev fængslet og henrettet som 'fjender af Gud'. Islamisk lovgivning gennemførtes i alle dele af samfundet med alvorlige konsekvenser for de iranske kvinders stilling. Det var som en tilbagevenden til middelalderlige tilstande.

Eftersom ayatollahen udøvede suveræniteten på Guds vegne, var Iran heller ikke bundet af almindelig international lov. Islamiske revolutionsgardister besatte således den amerikanske ambassade og holdt personalet fanget i over et år.

Med indførelsen af den islamiske republik var USAs vigtigste allierede i området blevet en bitter fjende – for de iranske præster anså USA for at repræsentere Satan selv.

Der havde åbnet sig en ny ideologisk front i verdens politik. Det var ikke længere blot en modsætning mellem kapitalisme og liberalt demokrati på den ene side over for kommunismen på den anden. Nu stod den yderligtgående, fundamentalistiske islam som en erklæret fjende af begge disse europæiske tænkemåder. For de fundamentalistiske muslimer fordømte selvfølgelig den gudløse kommunisme lige så kraftigt som den amerikanske kapitalisme.

For USA var revolutionen af vidtrækkende strategisk betydning. Oliekrisen i 1973 havde med al ønskelig tydelighed vist, hvor afhængig den vestlige verden var af Mellemøstens olie. Hovedparten af denne olie kommer fra Den Persiske Golf (Den Persiske Havbugt), hvor Irak, Saudi-Arabien og Iran er store producenter sammen med en række små sheikdommer: Kuwait, De Forenede Arabiske Emirater, Qatar, Bahrain. Af disse stater var Iran den mest magtfulde, og for USA og Vesten drejede det sig om at undgå, at det nu fjendtlige Iran kom til at beherske Den Persiske Golf. For USA havde sikringen af olietilførslerne herfra allerhøjeste prioritet.

Men præsteskabets magtovertagelse i Iran betød også, at kløften mellem shia-muslimer og sunni-muslimer uddybedes. Dette modsætningsforhold skulle i de følgende årtier vise sig at få stor betydning for mellemøstlig politik. For de ekstreme islamister inden for de to retninger anså gensidigt hinanden for frafaldne, og noget værre findes ikke.